

Sevinç Çokum'un "Kütahyalı Kız" Öyküsünde Kültürel Bellek Cultural Memory in Sevinç Çokum's Story "Kütahyalı Kız"¹

Meliha Tatlı²

Öz

Geçmişin bellekte yer edinmesi için birtakım hatırlatma figürlerine ihtiyaç vardır. Bunu en iyi sağlayan şey ise bir coğrafya ya da kültürün içinde tekrarlanarak kuşaktan kuşağa aktarılan kültürel malzemelerdir. Şarkılar, maniler, süslemeler, kutlama ritüelleri, danslar, giyim-kuşam, yeme-içme gibi bu malzemeler kültürün ve belleğin aktarıcı unsurlarındandır. Bu çalışmada Sevinç Çokum'un "Rozalya Ana" isimli öykü kitabının "Kütahyalı Kız" öyküsü kültürel bellek kavramı aracılığıyla incelenmiş, Kütahya'nın kimlik vurguları, kutsal metinler, Mevlevilik, şiirler, maniler, şehre ait süslemeler ve yemek gibi kültürel kodların nasıl işlendiğine dikkat çekilmiştir. Öykünün başkarakteri İstanbul'da görev yapan ve resmi tatilden dolayı doğup büyüdüğü Kütahya'daki ailesini ziyaret eden edebiyat öğretmeni Seyfi'dir. Kütahya'ya dönüş aynı zamanda geçmişe, yaşadığı toplumun hayat tarzına ve kültürel belleğe dönüştür. Seyfi, babası Çinicî Feyzullah Bey'le şehrin sokaklarını dolaşp tarihi yerlerine göz atarken çocukluğunu ve gençken hoşlandığı nakışçı kız Sülün'ü hatırlar. Öyküde Kütahyalı kız tamlamasını karşılayan kişi ise Sülün'dür. Bütün bunlarla birlikte şehrin her köşesi onun belleğinde yeniden kurulur ve şekil alır. Sevinç Çokum'un şehir olarak Kütahya'yı seçmesinin sebebi ise onun Türk kültürüne sağladığı katkılardır. Kısacası bu çalışmada öykü gibi kurmaca bir metin üzerinden bir coğrafyanın gelenekleri ve yaşam tarzı anlatılmış, aynı kültürü yaşayan insanların nasıl ortak bir belleğe sahip oldukları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sevinç Çokum, Kütahyalı Kız, Geçmiş, Kültürel Bellek, Öykü

JEL Kodları: A14, Z00, Z1

Abstract

Some reminder figures are needed for the past to take place in memory. The thing that provides this best is cultural materials that are repeated in a geography or culture and transferred from generation to generation. These materials such as songs, mani, decorations, celebration rituals, dances, clothing, eating and drinking are the transmitting elements of culture and memory. In this study, the story of "Kütahyalı Kız" in Sevinç Çokum's story book "Rozalya Ana" was examined through the concept of cultural memory, and attention was paid to how cultural codes such as Kütahya's identity accents, holy texts, Mevlevi, poems, manis, ornaments belonging to the city and food were processed. The main character of the story is Seyfi, a literature teacher who works in Istanbul and visits his family in Kütahya, where he was born and raised due to the public holiday. Returning to Kütahya is also a return to the past, the lifestyle of the society and cultural memory. While wandering the streets of the city with his father, Çinicî Feyzullah Bey, and browsing the historical sites, Seyfi remembers his childhood and the embroidery girl Sülün, whom he liked when he was young. In the story, the person who meets the phrase "girl from Kütahya" is Sülün. With all this, every corner of the city is re-established and shaped in his memory. The reasons why Sevinç Çokum chose Kütahya as the city is its contributions to Turkish culture. In short, in this study, the traditions and lifestyle of a geography are explained through a fictional text like the story, and it has been seen how people living in the same culture have a common memory.

Keywords: Sevinç Çokum, Kütahyalı Kız, Past, Cultural Memory, Story

JEL Codes: A14, Z00, Z1

¹ Bu çalışmada yazarın 2. Basım:1995 yılına ait eseri kullanılmıştır.

² Ordu Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, edibemeliha@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2991-4266

Giriş

Kültür, toplumların ve milletlerin yaşam tarzlarını ifade eden bir kavram olmakla birlikte toplumdan topluma da değişiklik gösterir. Kültürün kişiye özel kimlik kazandırma işlevi vardır. Konuşmada, davranışlarda ve düşüncede şekillenerek nesiller arası bir aktarım görevi görür ve sosyal bilimlerin diğer kavramları gibi birden çok tanıma sahiptir.

Kültür, bir yaşam tasarımı ve insanların davranışlarını koordine eden ortak anlayıştır. Sosyalleşme ile kazanılan kültür, ortak anlayışları paylaşan insanların bir grup içindeki davranışlarının ne olması gerektiğini ortaya koyar. Ne düşündüğümüzü, nasıl davrandığımızı ve neye sahip olduğumuzu kapsayan bir sözcüktür. Hem geçmişle olan bağımız hem de gelecek için kılavuzumuzdur. Kültür, sadece ne yaptığımızı değil, ne düşündüğümüzü ve ne hissettiğimizi de şekillendirir (Bulut, 2019: 122).

Kültür kişiye kendisi olması için sunulan bir fırsat gibi düşünülmelidir. Kişi içinde doğup büyüdüğü kültürden uzak kalsa da ona olan aidiyet hissini kaybetmez. Kültür canlı bir organizma olduğu için zamanla görülebilecek değişimlere de açıktır. Kültürün birçok kavramla ilişkisi olduğu gibi edebiyatla da yakından ilişkisi vardır. Toplumun deneyimleri, geçmişi ve davranışları edebî metinlere de yansımıştır. Roman ve öykü gibi türler kurmaca olsa da kültürün birer yansıması olarak toplumdan bağımsız bir şey anlatamazlar çünkü kurmacanın üzerinde gerçekliğin daima bir payı vardır. Yazarlar, şairler ve araştırmacılar yazılarını yazarken beslendikleri kültürü yansıtmaktan uzak duramazlar çünkü bu aynı zamanda bir bellek inşası olarak karşımıza çıkar. Bellek, kişinin yaşamına dair deneyimlerin, bilgi ve birikimlerin saklanıp korunduğu yerdir. Bu deneyimler çoğu zaman söze bağlı olarak bellekte yer ettiği için sözlü kültürün tanımına uygun olarak gelişir. Sözlü kültüre dair ritüeller, şarkı-mani-ninniler, resimler, dinî söylemler ve danslar bellekte depolanarak kültürel bellek kavramının oluşmasına yardımcı olur. Kültürel belleğin beslendiği yer gelenek ve göreneklerdir. Belleklerin aktarılması ve vakti geldiğinde hatırlama eylemiyle ortaya çıkması gerekir.

Gelenekler, kültürel anlamın devredilme ve canlandırılma biçimi olarak kültürel belleğin alanına girer. Bu saptama, anıtlar, mezar taşları, tapınaklar, idoller gibi sadece amaca yönelik olmayan aynı zamanda bir anlam içeren, semboller, ikonalar, temsiliyetler gibi içedönük zaman ve kimlik dizinini dışa çevirmesiyle nesnelere belleğinin sınırlarını aşan her şey için geçerlidir (Assmann, 2022: 28).

Geçmişe dair birtakım semboller daima belgelerle gösterilmez yani tarih kitaplarının yazmadığı bir geçmişin varlığından söz etmek de mümkündür. Tam olarak kültürel belleğin işlev gördüğü yer burasıdır. Yani kültürel normlar, belleği ne şekilde tazeler ve hangi ritüellerle toplumlar hayatlarını devam ettirir gibi sorular bu çalışmada kurmaca olarak öykünün neler anlattığına dair bir araştırma olanağı sunmuştur.

Geçmişle kurulan ilişki kültür ve bellekle kurulan ilişkidir. Assmann, geçmişin hatırlanarak yeniden kurulacağı ve geçmişin kendisiyle ilişki içinde olduğundan bahseder (2022). Diğer bir ifadeyle geçmişin kaybolmaması belleğin canlılığını korumasıyla ilgilidir. *"Bellek denildiğinde, zamana ve mekâna, imgeye ve nesneye, dokuya ve kokuya kök salmış olan, muğlaklıkların, hatıra buğusunun ve duygusallığın varlığını sürdürdüğü bir zihni düzleme bakılmaktadır"* (Nora, 2006: 19). Belleğin kök saldığı yer toplumun yazılı ve yazısız hukuk kuralları ve insanların yaşam tarzlarıdır. Sözlü kültürdeki geleneklerin aktarılması bellek

aracılığıyla gerçekleştiği gibi kurmaca metinlerle de gerçekleşir. Edebiyat ve dil bir toplumun yaşantısına ışık tuttuğu için edebî metinlerin kültürel bellek kavramı bağlamında düşünülmesi kültür içindeki çeşitli geleneklerin varlığını gösterir.

Kültürün tekrarlama ilkesi çok farklı yöntemlerle gerçekleşir. Edebi metinler de kültürel belleğe ait unsurların tekrarlandığı en önemli araçlardır. Bir toplumun kolektif belleği edebi metinler aracılığıyla açığa çıkar. Unutulan ya da hatırlanmak istenen birtakım toplumsal değerler, inançlar, gelenek ve görenekler gibi daha birçok unsur bu metinler aracılığıyla tekrar tekrar işlenir (Yılmaz, 2021: 498).

Bu yüzden kültürel bellek bir kimliğin devamı için yazarlar tarafından yorumlanma ve tekrarlanma olanağına sahiptir.

1. Kültürel Bellek İnşasına Örnek Olarak "Kütahyalı Kız" Öyküsü

Sevinç Çokum'un "Kütahyalı Kız" öyküsü kısa süreliğine evine, toprağına dönen edebiyat öğretmeni Seyfi'nin şehrin insanlarına, mimari yapılarına ve en genel anlamıyla kültürüne dikkat kesilmesiyle gelişim gösterir. Seyfi üniversiteye başlayınca Kütahya'yı terk etmiş ve öğretmenlik mesleğine İstanbul'da devam etmiştir. Başından bir evlilik geçen Seyfi'nin öyküde en çok içerlediği ve pişman olduğu şey bu olmuştur. "*Edebiyat Öğretmeni Seyfi... Eh, dünyasına az çok uygun bir çevre edinebilmişti. Birilerini tanımak, birileri tarafından bilinmek insanın yaşaması için önemliydi. Ama o talihsiz evlilik olmasa... Bunları bir gün yazmalıydı. Bir romanda... Kütahya'dan ayrılışını, üniversiteye gidişini, sonra Füsun'u tanımamını...*" (Çokum, 1995: 144). Seyfi'nin geçmişe olan buruk özlemi Kütahya'ya gelince daha da büyümüştür. İnsan ait olduğu ve doğduğu topraklara gidince hatalarıyla daha çok yüzleşmek durumunda kalır. Doğduğu yer insana masumiyetini hatırlatır çünkü orası çocukluktu. Seyfi hata yapmadığı ve çocuk olduğu zamanlarını özler. Seneler önce annesini kaybeden Seyfi, baba evinde babası, ağabeyi, yengesi ve yeğenleri tarafından sıcaklıkla karşılanır. Büyük şehrin şaşaaası onu kendi coğrafyasından koparamamıştır. Babasıyla Kütahya'nın mahallelerini ve camilerini dolaşan Seyfi'nin hafızasında geçmiş yeniden canlanır.

Geçmiş, her zaman tartışmalı bir konu olarak hafıza çalışmaları içerisinde yerini almıştır. Geçmiş, tarihle ve insanla doğrudan ilişkilidir ve bu konu tarihin insan hayatındaki yerini tartışmaya açar. Tarih oradadır ve uzaktadır, yaşanmış ve kullanılmıştır. Tekrar edebilir ve yalanlanabilir buna karşılık ispatlanabilir. Geçmiş, bugünü sarmalayan bir anı bulutudur. Müdahale eder. Aslında biz geçmişi anımsayarak yahut çağırarak bugünü yakalarız (Ok Şehitoğlu, 2022: 44).

Geçmiş çağırarak ancak geçmiş çağırılacak şeylerle mümkündür. Seyfi gençken dua etmek için gittiği türbeyi gördüğünde aklına nakışçı kız Sülün gelir. Cami hattatları, padişah tuğraları ona Kütahya'da zamanında yaşamış padişahları hatırlatır. "*Yaşanmışlıklara dair bilgi veren, şimdiki zamanla geçmiş arasında bağ kuran ve hatırayı kutsallaştıran bellektir*" (Namlı Çekin, 2018: 143). Seyfi belleğindeki çeşitli hatıraları, kültürel belleği inşa eden değerler sayesinde anımsar. Kültür bir toplumun dinini, dilini ve tarihini yani ortak değer yargılarını oluşturan büyük bir güce sahip olduğu için kişi tarafından hemen anımsanma gücüne sahiptir. "*Kişi anılarını gözden geçirirken sadece kendisiyle ilgili olanları değil, iletişime geçtiği ve kendisini var eden her şeyi göz önüne alır*" (Tatlı, 2023: 298). Bu çalışmada "Kütahyalı Kız" öyküsü aracılığıyla kültürel değerlerin bellekteki yerine bakılmış ve kültürü işaret eden çeşitli

öğelerin varlığı tespit edilmiştir.

2. Kültürel Belleğin Aktarıcı Unsuru Olarak Mani

Sözlü kültürün gelenek aktarımına bakıldığında manilerin, ninnilerin, atasözlerin, şarkıların, türkülerin ve en genel ifadeyle sözün önemli bir yeri olduğu görülmüştür. Kültürdeki devamlılığın sağlanabilmesi için belleğe biçimsel aynı zamanda şiirsel birtakım manzumelerin kaydedildiği açıktır. Bu manzumelerden biri de Anadolu'da önemli bir yeri olan manilerdir. Belleğin iletişimden beslenmesi için kültürel kodların sürekliliğinin sağlanması gerekir. Burada duyguların da önemli olduğu göz ardı edilmemelidir. İnsanların aşka, ayrılığa, ölüme ve bunun gibi daha birçok duyguya dair söyleyecek cümleleri daima olmuştur. Maniler bu duyguları karşılayabilecek nitelikteki sözlü kültürün önemli ürünlerinden biridir. Dört mısradan oluşan manilerin "söyleyicileri ve okuyucuları vardır ancak yazarları ya da kişileri yoktur" (Ergüzel, 2006: 161). Anonim bir tür olan maniler, toplumun yaşam tarzını, geleneklerini ve insanların birbiriyle iletişim kurma biçimini yansıtmaktadır. Manilerin kültürden kültüre aktarılmasının bir sebebi ise ezberi kolay ve ritimli sözler olmasıdır. "Belleğin anımsama konusundaki başarısı da ritimler ve tekrarlarla sağlanmaktadır. Ezgisel ifadeler ve bu ifadelerin tekrarlanarak gündelik hayata aktarılması belleğin aktarımıyla eşdeğerdir" (Çetin, 2018: 122). Yani belleğe kaydetme gücü veren şey bu şiirsel biçimlerdir.

Deneyimler sonucu kendisine karşılık bulan maniler "Kütahyalı Kız" öyküsünde Seyfi'nin belleğinin bir köşesine kaydedilmiş şekilde bulunur. Gençliğinden izler taşıyan Nakışçı kız Sülün'ü merak eden Seyfi, onların evine gidip annesi ve babasını ziyaret eder. Asıl amacı Sülün'den bir haber almak olsa da bir türlü onun nerede olduğunu ve ne yaptığını sormaya cesaret edemez. Sülün'ü hatırladıkça başından geçen evliliğini ve eski eşi Füsün'u da hatırlar. İstanbul onun için nasıl hayal kırıklığı ise Kütahya ve Sülün ise ümittir. "Sülün'den izler aradı Seyfi. Yağlı boyalarla yenileştirilmiş kapalı oda kapılarının arkasında sesler aradı. Sonra eski bir radyonun üzerindeki kırmızı parlak örtü dikkatini çekti. Eskiden kalma bir çevre... Köşelerindeki maniler sesleniverdi Seyfi'ye Sülün'ün sesi olup. Mavi, pembe çiçek dal ve horoz motiflerinin arasından..."

Bu çevreyi yar işlemiş

Etrafını nakışlamış

Yârim bana bağışlamış

Çevre seni ne yapayım?

Çevreciğim yar eline varasın

Kâh elinde kâh dizinde durasın

Ben varınca yar sefasın süresin

Terledikçe gül yüzünü silesin (Çokum, 1995: 152).

Seyfi, Sülün'ü gözünde canlandırarak onu hayal etmeye başlar. Radyonun üzerindeki işlenmiş çevreyi Sülün'ün ona bilerek bıraktığı bir iz gibi düşünür. İkinci dörtlük ise bu izin olma ihtimalini güçlendirecek şekilde yazılmıştır. Seyfi'nin çevrenin yani mendilin köşesinden sesler duyması onun duygusal belleğinin hatırlama işlevini gerçekleştirdiğini göstermiştir.

Sanki Sülün geçmişten çıkmış, canlı kanlı bir şekilde Seyfi'nin karşısında duruyor gibidir. *"Zamanla ilgili bir kavram olan geçmiş, tek tek kişiler için kendi öz yaşam öykülerine ait, yad edilecek veya nostalji duygularına konu olacak şekilde tanımlanabilir. Bu durumda geçmiş, geçmişin barındığı/korunduğu belleğe başvuran bir "anlatıcı" için söz konusudur"* (İlhan, 2018: 173). Geçmiş burada bireysel anlamda karakteri etkilemiştir. Bellek gündelik yaşamda hiç beklenmeyen bir zaman ya da mekân sınırları içinde kişiyi esareti altına alabilir. Manilerin duyguları dile getirme işlevini üstlenmesi onların gizliden bir haber verdiği anlamını da taşımaktadır. Seyfi'nin çiçekli ve horoz motifli mendilde Sülün'ün sesini duyması bu duruma açıklık getirmektedir. Mendilde horoz motifinin kullanılması Türk kültüründe horozun anlam ve önemine işaret etmektedir. Güneşin doğuşunu haber veren horozun bunun dışında başka anlamları da vardır. *"Horoz; gücü ve kuvveti temsil ettiği düşünüldüğü için ruhları kovan koruyucular olarak düşünülmektedir, sözlük anlamında erkeği simgelediği de göz önünde bulundurulduğunda anlam ve içerik olarak koruyucu olarak nitelendirilmesi kaçınılmazdır"* (Hayırsever, 2020: 19: 1924). Horoz, erkeği temsil ettiği için mendilin bir kadın tarafından erkeğe işlenmesi çok anlamlıdır. Toplumsal cinsiyet normları açısından güç, kuvvet ve cesaret gibi duygular erkeğe atfedilmiştir bu yüzden horoz motifi sembolik olarak yerinde kullanılmıştır.

3. Şehir Kültürünün Bellekteki Yansıması

Geçmişe dair sembol ve ritüellerin gelenekleşmesinde bellek önemlidir fakat onun kadar önemli bir diğer şey ise şehre özgü kültürün ne oranda gelenekleştiğidir. Her şehrin kendine özgü davranış biçimleri, yemek kültürü, giyim-kuşam tarzı ve özel motifleri vardır. Yani coğrafyanın kendi içerisinde bir kimliği vardır. Şehir kültürünün belleği dinamik tutması o şehirde yaşayan insanların ellerindeki kültürel malzemeleri geleceğe aktarmasıyla yakından ilişkili bir durumdur. Şehir ve insan birbirini dönüştürme potansiyeline sahiptir. *"Daima yeniden inşa edilen, sürekli yaşayan, yıkılan ve yeniden yapılan, değişen ve dönüşen şehirler, içinde yaşadığı insanları da kendine özgü değişimin ve dönüşümün bir parçası yapar. İnsanın yaşadığı yer-şehir, ona bir benlik verirken, ondan başka bir benliği de alır"* (Çağlar, 2018: 15). Kişinin içinde doğup büyüdüğü şehir ona bir benlik verirken, hayatının bir bölümünü geçirdiği başka bir şehirde de başka bir benliğinin olması muhtemeldir.

Bu açıdan öykünün başkarakter Seyfi'nin doğduğu şehir olan Kütahya ve sonrasında üniversite okumak için gittiği İstanbul arasındaki benlik ve kimlik arayışları Kütahya'nın kültürel yapısına daha yakından bakmasını sağlamıştır. Kütahya'nın kültür ortamı ve gelenekleri, Mevlevihaneleri, çini sanatı gibi özellikleri onu Anadolu coğrafyası adına özel kılmıştır. Türk kültürüne böylesine önemli katkılarının olduğu Kütahya, şehir ve kültür birlikteliğini anlamada yardımcı olmuştur. Seyfi Kütahya'ya bir akşam vakti geldiğinde İstanbul'daki ışıkları göremez çünkü hayat erkenden bitmiş ve herkes evine çekilmiştir. Kapıların kapanıp, perdelerin erkenden çekildiği Kütahya, coğrafyadaki kültürel varlığını bu şekilde korumuştur.

Kütahya'ya bir akşam vakti gelmişti... Duvar görünüşlü tepelerin arasından kayan otobüs şehre girdiğinde siyah, gümüşü, mor, kırmızı, altın süzmesi göğün altında sessizliği dokuyan su seslerine ve sıklıkla sıralanmış küçük yıldız kırpıntısı ışıklara karışmıştı. Buralarda erken olurdu akşamlar. Sokaklar erken boşalır, ışıklarını tez söndürür, karanlıklarla örtülüp kaybolurdu... O saatlerde bir kayboluştu Anadolu. Ama sular doğdukları, toprağın yüzünden

fişkırdıkları günden beri hep akmaktaydılar. Gün gece. Ve geceleyn susmayan tek ses oydu (Çokum, 1995: 138).

Seyfi'nin Kütahya'yı ilk olarak bu şekilde hatırlaması şehrin dağlarının, sularının ve kararar akşamlarının tipik özelliklere sahip olmasıyla ilgilidir. Seyfi otobüsten indikten sonra şehirle olan bağı daha da kuvvetlenir çünkü "*insanın inşa ettiği şehir insanı inşa eder*" (Çağlar, 2018: 15). Seyfi inşa edildiği şehrin lokantalarına, çinicilerine ve şekercilerine özlemle bakar. O kendisini hiçbir zaman İstanbul'un kültürüne ve yaşam tarzına ait hissetmemiştir. Kütahya'nın Germiyan Sokağı'nın tarihi evleri onu geçmişe götürse de o şimdiki zaman diliminde olduğunu bilir. "*Geçmişe dönüş birçok bakımdan, daima geçmişin geçmişte kalmışlığının kabulüne dayanır*" (İlhan, 2018: 41). Seyfi geçmişin yok edilemediğini hem kendisi hem de şehir üzerinden anlamlandırmaya çalışır.

Okumuş öğretmen çıkmış apayrı insanların arasına karışmış, şehirleşmiş şehir incelikleriyle Anadolu baş eğmezliği arasında bocalayan biri olmuştu. Hep öyle değil midir? Ne kadar İstanbullu olmaya çalışsalar da taşralılıkları ya konuşmalarından ya da hareketlerinden anlaşılabilir miydi? Meselâ çatalı tutarken hâlâ kaşık tutar gibi dik durmaz mıydı elleri? Ekmek lokmalarını iri ve büyücek seçmezler miydi? Her neyse (Çokum, 1995: 139).

Seyfi'nin İstanbul'a karşı uyumsuzluğunun en küçük örneklerinden biri de budur. Yeme-içme alışkanlıklarının toplumlarda farklılık göstermesi yine kültürel özelliklerle açıklanır. Geçmişin temsili olan kültürel bellek insanların içinde yaşadıkları şehirlerden dolayı onların davranışlarına kadar yansır. Geçmişin doğru bir şekilde geleceğe aktarılması için hatırlama biçimlerinin şehirler üzerinden yapılması da iyi bir yöntemdir. Şehirlere aktarılan kültürel normlar, Osmanlı'dan günümüze ulaşmış birtakım köklü miraslardır. Bunlardan biri de haberleşmeyi ve iletişimi sağlayan kapı tokmaklarıdır. Bu tokmaklar Anadolu kültüründe birçok şehirde bulunmakla birlikte sahip olduğu özelliklere göre de değişiklik göstermektedir. Aynı Kültürün Kütahya'da olduğu da görülmüştür.

Germiyan Sokağı'nın tarihi evleri, karanlıkta ağarmış yüzleri, kafesli veya perçinli parmaklıklılı pencereleri ile duruyorlar. Kapıların madenî tokmakları bir yerlerden düşen ışıktaki beliriyor. Kendi evlerinin de el biçimi bir tokmağı vardı (...) Sarı beyaz evlerin kimisinde kapı tokmakları da gelenin erkek veya kadın oluşuna göre düzenlenmişti. Eğer kalın ve yay biçimi o tok sesli tokmak çalınmışsa gelen erkektir, buna göre kapıyı bir erkek açar. Eğer halka şeklinde daha yumuşak ses çıkaran tokmak vurulursa gelen kadındır ve kapıyı kadın açar (Çokum, 1995: 140).

Böylece tokmaklar kapıda kimin olduğunu anlama ve insanların yaşam tarzlarına yönelik fikir verme açısından önemli sanat eserleridir. Yeri gelmişken burada dikkatin çekilmesi gereken bir başka şey ise kadınlar ve erkeklere ait birtakım özelliklerin kapı tokmaklarına yansımalarıdır. Yani toplumsal cinsiyet kodlarının da kültürün bir çıktısı olduğu unutulmamalıdır. Sözlü kültür aracılığıyla bellekte yer edinen söylemler kadına ve erkeğe şekil vererek toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortaya koymuştur. Seyfi babasıyla yemek yediği bir yerde hesabı ödemeye kalkınca babası buna müsaade etmez çünkü evin reisi ve iktidar konumundaki er kişisi babasıdır. "*Böylece babanın tahtından inmediğini, şuraya buraya dağılmış da olsalar onları yönettiğini, bu geleneğin devam ettiğini ortaya koyuyor*" (Çokum, 1995: 146). Toplumda görülmüş ve zamanla kaydedilmiş bu davranış şekilleri her iki cins için birtakım rollerin olduğunu, evin en büyük erkeğinin ya da babasının egemenliğinin belli bir

zamana kadar devam edeceğini göstermiştir. Kısacası kültür aracılığıyla aktarılan kadınlık ve erkeklik rolleri kuşaklar boyunca devam edip yaşam gerçekliği hâline gelmiştir.

3.1. Yemek ve Giyim-Kuşam Kültürü

Yemeğin belleksel işlevi toplumların sahip olduğu kültürel değerler açısından oldukça önemlidir. Her yörenin kendine özgü yemekleri ve tatlıları olduğu için kültürel kimlikleri büyük oranda bu tatlar belirler. Tadıyla ve kokusuyla çeşitli çağrışımlar yapan yemekler, hatırlamanın gelecek kuşaklara aktarılmasında güçlü bir fonksiyona sahiptir. *"Yemek ve içecek hem bireysel hem toplumsal hatıralara işaret edebilir, bireysel hatırlamanın uyarıcısı ya da hatırlamanın nesnesi olabilir"* (Hendrich, 2020: 95). Yemekler sadece bir kültürü ya da şehri işaret etmekle kalmaz aynı zamanda düğünleri, sünnetleri ve bayramları da işaret eder. Seyfi, Kütahya'ya ayak bastığı zaman annesiz eve yük olmamak için yemeğini dışarıda yiyip eve öyle gider. Babası bu duruma bozulur ve *"Baba evine karnını doyurup gelmek de bu çağın modası mı?"* (Çokum, 1995: 141) der. Babası burada Türk kültürüne uygun olmayan bir durumdan söz eder. Misafir gidilen yere eğer haber verilmişse yapılacak başlıca hazırlık yemek yapmaktır. Sofra kültürü muhabbetlerin yapıldığı, herkesin bir arada olduğu ve aile düzenini koruduğu için önemlidir. Seyfi her ne kadar evine bir misafir olarak gitmese de kendisini yabancı hisseder. *"Yengen de dutmaç çorbası yapmıştı senin için. Sonra tavuk, pilav..."* (Çokum, 1995: 141). Tavuk-pilav genel anlamda her yöreye ait bir yemek olduğu için buradaki kültürel özelliğinden bahsetmek çok doğru değildir ama tutmaç çorbasının Kütahya yöresine has bir yapımı vardır. Daha doğrusu bu çorba her yörede yeşil mercimek ve erişteyle yapılırken, Kütahya'da ekstra kıymayla yapılır. Yaz aylarında kışlık olarak hazırlanan erişteler bu çorba için kullanılır. Anadolu'da Türk mutfağında yapılan kültürel ritüellerden biri de geleneksel kışlık hazırlığıdır.

Geleneksel mutfak kültürümüze dönülmesi, kaybolan sofraya değerlerimizin yeniden inşasının yapılmasıyla toplumun her kesimine hitap eden yeni ve sağlıklı yöntemlerin oluşturulması Türk kültür ve aile yapısının korunması açısından son derece önemlidir. Bu oluşumun bir ayağını da geleneksel yöntemlerle mevsiminde yetişen gıdaların kullanılmasıyla yapılan kış hazırlıkları oluşturmaktadır (Baysan, 2021: 270).

Kütahya'nın coğrafi konumundan dolayı kış ayları soğuk ve uzun geçtiği için kışlık hazırlama kültürü oldukça yaygındır. Yemeğe duysal özellik veren koku ve tat belleğin yapılmasına yardımcı olup yemeğin söz konusu kültürlerde önemli bir yeri olduğunu gösterir.

Giyim-kuşam insan için bir ihtiyaç olmanın yanı sıra geleneksel unsurları yansıtan özellikle Anadolu'da kültürel bir form alan sembollerden biridir. Giysi kültür aktarıcısı olarak coğrafyanın sıcak ve soğuk olmasına göre de farklılık gösterir. Giysi üzerinden birtakım anlamların olması kişilerin sahip oldukları kültürler vasıtasıyla bilinen bir durumdur. Öyküde yemek kültüründe olduğu gibi giyim-kuşama da çok yer verilmemiştir ancak Seyfi elinde bir kamera varmış gibi bir kültürü oluşturan bütün değerlere yakından bakmıştır. Lisedeysen sevdiği çini nakışçısı Sülün o kadar zaman geçmesine rağmen Seyfi'nin zihninde kıyafetleriyle canlanır. Babasıyla birlikte Kütahya sokaklarında dolaşsa da aklı ve kalbi hep başka yerlerde, Sülün'le karşılaşma ihtimalindedir. *"Çiçekli şalvarı, bedenini yarı yarıya kaplayan çizgili örtmesiyle Kütahya mahallelerinin alışılmış kadın görüntüsüne bürünmüş olarak gelir giderdi"* (Çokum, 1995: 146). "Alışılmış" sıfatı burada doğrudan kültüre gönderme yapmaktadır. Geçmişten bugüne taşınan giyim-kuşam bir toplumun kültürünün dışı yansımalarının en belirgin

özelliklerinden biri olduğu, Seyfi'nin Sülün'ü hatırlarken onu bir bütün hâlinde göz önüne getirmesinden anlaşılmaktadır. Bu durum geçmişi anımsamanın kültürel normlarla mümkün olduğunu gösterir fakat hatırlama figürü başka şekillerde de kişinin karşısına çıkabilme özelliğine sahiptir. Yani Sülün'ün daha modern kıyafetlerle de Seyfi'nin hayalinde yer edinmesi olası bir durumdur. "*Hatırlama işlemi zaman içinde devingen ve yeni etkenlere kapalı olmayan bir süreçtir*" (Hendrich, 2020: 113). Bu açıdan farklı zaman dilimlerinde hatırlanan nesne, kişi ya da mekân değişiklik gösterebilme potansiyeline sahiptir.

3.2. Kütahya'nın Mevlevilik Kültürü

Mevlevilik Mevlana'nın düşünceleri ve yaşam tarzı üzerine kurulu bir harekettir. İnsana ve onun değerlerine önem veren Mevlevilik anlayışı, Anadolu insanına iyiyi ve güzeli telkin eden bir özelliğe sahiptir.

Anadolu'da teşekkül eden Mevlevilik, kuruluşundan itibaren, merkezden taşraya bütün muhitleriyle Anadolu insanı üzerinde derin tesirler icra eden bir sûfi harekettir. Farklı tabakalardaki etkileri bakımından, âdâb ve erkânı, insanı kuşatan düşünce yapısı, evrene hoş nazarla bakmayı öğreten telkinleri ve kurumlarıyla Anadolu insanının kültürel dokusunu besleyerek, onları İslam'ın evrensel ve insani ilkeleri etrafında kenetleyen bir misyon icra etmiştir (Kemikli, 2003: 101-102).

Mevlevilik her ne kadar Konya'da gelişim gösteren bir hareket olsa da kültürel alanın sınırlarını genişleterek başka şehirlerde de varlığını sürdürmüştür. Birçok sanatçı yetiştiren ve Mevlevi kültürünün merkezlerinden biri olan Kütahya'nın öykü içerisinde de yoğun bir şekilde bahsi geçmiştir. Şehir için değerli sanatçılardan biri de ondan övgülerle bahseden ve onu *Seyahatnamesi*'nde sıklıkla anan Evliya Çelebi'dir. Şehirler adına önemli olan bu düşünürlerin kültür içerisinde yaşaması için onların isimlerinin verildiği çeşitli mekânların varlığı önemlidir. Bunlardan biri de öyküde bahsedilen "*Çelebi Mahallesi'dir*" (Çokum, 1995: 143). Bu mahalle isminden dolayı Evliya Çelebi'ye gönderme yapacak şekilde kullanılmıştır. Yer isimleri insanların kültürlerini ve yaşam tarzlarını büyük oranda yansıtmaktadır. Mekânla kurulan sıkı ilişki verilen bu isimler aracılığıyla sağlanır. "*Yer adlarının değiştirilmesi, verilen yeni adların kullanımının yaygınlaştırılması, gün geçtikçe eski adların silikleşmesi ve unutulması anlamına gelir. Bu durum esasında toplumsal hafızadaki kayıtların silinmesi, yeni verilerle formatlanmasıdır*" (Karaarslan, 2021: 179). O yüzden yer adlarının değiştirilmesi demek kültürle olan mesafenin açılması anlamına gelmektedir. Mevlevilik geleneği dini inancı yansıttığı için türbelerde dua etme, Allah'tan yardım istemenin bir yoludur. "*Seyfi o sıralarda lise öğrencisiydi. O gün yazılı mı olacaklar doğruca türbeye koşardı. (...) Birtane Ana türbeyi açsana... imtihanım var bugün. -Açayım oğlum... Elbette. Bu çok keskin bir evliya sen de biliyorsun. Bu kapıdan boş dönülmez*" (Çokum, 1995: 147). Türbe ziyaretleri orada yatan kişiye atfedilen kutsallıktan dolayı mekânların da kutsallaştığını gösterir. Toplumun yaşam tarzıyla birleşen bu ziyaretler kuşaktan kuşağa aktarılarak dini yaşantının devam ettiğine işaret eder. Seyfi çocukken türbeye gittiğinde Sülün'ün annesi Birtane Ana'yla karşılaştıklarını ve onun "*Evliyalar ölmez imiş, can acısı görmez imiş*" (Çokum, 1995: 147) dediğini hatırlar. Anonim bu sözler Yunus Emre'nin "ölen hayvan imiş, âşıklar ölmez" dizesini anımsatır. Mevleviliğe dair öyküde dikkat çeken bir diğer şey ise Dönerler Camii'dir. Caminin yanındaki imarette yapılan aş dağıtımını Seyfi'yle babasının dikkatini çeker.

Dönenler Camii. Burası eski bir mevlevihaneydi... Kapısının iki yanında eski zaman lambaları, iki katlı süslü bir balkonu olan bu yapı çocukluğundan beri yer etmişti onda. Ulu cami hattatları gelip işlemişler kubbesini... Semâhanede namaz kılmanın bir başkalığı vardı. Mevlidlerde gelirlerdi. Bu kubbe, bu daire onu alır döndüre döndüre bir su köpüğü eder, bütün dünyayı dolaştırırdı (Çokum, 1995: 48).

Öykü aracılığıyla Kütahya'daki önemli yapılara ve Mevlevilik kültürüne değinen Sevinç Çokum, okuyucuyu şehirle ilgili bilgilendirmeden de geçmez. Babası Seyfi'ye mevlevihaneyi tanıtırken kubbenin kasnağındaki padişah tuğrasının İkinci Sultan Mahmud'a ait olduğunu söyler. Celâlettin Ergun Çelebi, Mevleviliğin ilk şeyhlerinden biri olmakla birlikte bu harekete önemli katkıları olmuştur. Kütahya Mevlevihanesi için önemli olan bu isme öyküde de yer verilmiştir. "*İşte Mevlevî şeyhi Ergun ve dervişleri, içerideki ayrı bölmede yine pullu, süslü örtüleri, sarıklarıyla diziliydiler*" (Çokum, 1995: 148). Bu sandukaları ölümsüz yapan bir diğer şey ise üzerinde eski harflerle yazılı olan şiirler ve sözlerdir. Sözlü kültürden yazılı kültüre değişimi dil sağladığı için yazının bellek kullanımında önemli bir yeri vardır. Celâlettin Ergun'un sandukasında eski harflerle yazılı şiir bir kültür mirası olduğunu göstermiştir.

Hazreti Sultan Ergun Veli

Bezm-i vasl-ı asla etti hoş hıram

Mürşid-i ihya iken idüp şitâb

Oldu emvâta dahi pîr-i hümam (Çokum, 1995: 149).

Kültürel süreklilik açısından sözlü kültürdeki unsurlar önemlidir. Dönenler Camii her ziyaret edildiğinde bu dörtlük vasıtasıyla Ergun Veli'nin bir zamanlar yaşamış olduğu anılır. Onun önemi biraz da Hz. Mevlana'nın soyundan gelmesiyle ilgilidir.

Kısacası bellek, sözlü kültürde olduğu kadar sandukadaki bu dörtlükle yazılı kültürdeki varlığını da göstermiştir.

3.3. Kültürel Bir Miras Olarak Kütahya Çiniciliği

Kütahya adına önemli olan kültürel öğelerden biri de çiniciliktir. Çinicilik geçmiş yüzyıllara kadar dayanan ve ekonomik olarak da şehre katkısı olan bir sektördür. "*Çini; bir çeşit beyaz topraktan pişirilerek yapılan, mineli, ince fakat saydam olmayan toprak işidir. Duvar kaplamakta ve tabak çanak gibi eşya yapımında kullanılmaktadır*" (Turani'den akt. Kılıç ve Bahçe, 2022: 108). Daha birçok seramik ürünün yapımında kullanılan çini, günümüze kadar mevcut konumunu korumuştur. Öykü, Kütahya çiniciliğinden bahsetmesiyle şehre ait kültürel bir özellikten daha söz etmiştir. Seyfi, Sülün'ü hatırlarken eş zamanlı olarak onun çini nakışçısı olduğunu da hatırlar. Sülün'ün bir geleneği devam ettirmek amacıyla çinicilikle uğraşması bedensel hafıza yoluyla geçmişi devam ettirdiğini göstermiştir. Sülün gibi Seyfi'nin babası da çinici mesleğiyle tanınmaktadır. Bedensel hafıza ise birtakım alışkanlıkların tekrar edilmesiyle nesilden nesile aktarılır. Connerton (2019) bedenlerimizin geçmişi ve beceri gerektiren bazı hareketleri muhafaza ettiğinden bahseder. Boyama ve çizim gibi pratiklerden oluşan çinicilik çoğunlukla el alışkanlığıyla icra edildiğinden bellekte yer edindiği hâliyle uygulanan bir sanattır. Misafir odasında uyuyan Seyfi, annesinin yokluğunu hisseder ve çini tabaklara dokunan anne ellerinin artık olmadığını fark eder. Annesini bu gelenek üzerinde tanımlaması kişilerin varlıklarının içinde yaşanan kültürle hatırlandığını gösterir. Annesinin

yokluğu aileyi biraz daha modern yaşayışa sürüklese de Seyfi evin içinde gördüğü çini tabaklarla geleneğin devam ettiğini görür.

Bu koltuklar anasının zamanında yoktu. Divanlar, sedirler, iskemleler, minderler, yer sofraları vardı, o ayrılıncaya kadar. Arada geldikçe bu kerpiç evin harap kabuğu içinde yeni bir şeyler görmüştü (...) Yengesinin ördüğü işlediği nakışlı örtülerle, ördüğü dantellerle süslü oda da bir yabancı gibi eğreti durduğunu fark etti. Oysa geçmişte kalan bir şeylerin sıcaklığı hâlâ duyuluyordu. Duvarda çini tabaklar... Çini atölyesinin mumlukları, vazolar, lambalar evin bir yerlerinde gülümsüyorlar (Çokum, 1995: 141).

Geçmiş hatırlatan nesnelere, Seyfi'nin şimdi adına söz sahibi olduğunu göstermiştir. Geçmiş ve bugün arasındaki karşılaştırmalı bakış ona değişimden söz eder. "Bellek, bir inşadır; dolayısıyla, sonradan edinilen bilgilerle, olayı izleyen düşünme süreçleriyle, ilk anının üstüne binen ve onu değiştiren başka deneyimlerle daima filtre edilir" (Traverso, 2020: 21). Seyfi, çinili çeşmeleri, kubbeleri ve atlı arabaları gördükçe annesinin ölümünü hatırlar çünkü annesi bu unsurların olduğu zaman diliminde yaşamıştır. Gündelik yaşama dair çoğu bilgiyi geçmişin varlığı belirler. Yani çinicilik bir gelenek olmakla birlikte öyküde şimdinin kapılarını geçmişe açan bir hatırlama figürü olarak kullanılmıştır.

4. Geçmiş ve Ölüm Kültürü Üzerine

Çalışmanın konusu kültürel bellek olduğu için temel olarak hatırlama, unutma ve geçmiş kavramlarından bahsedilmiştir. Bellek hatırlayarak çalışan bir sistem olmasından dolayı geçmişle sürekli iletişim içerisindedir. Draaisma'nın "*bellek insanın eski halini gözünün önüne getirebilmesini ve dünyayı eskiden algıladığı gibi algılamasını sağlamıyor mu?*" (2021: 19) sorusu Seyfi'nin geçmişe dönmek istemesinin altındaki sebepleri açıklama niyetiyle sorulmuş gibidir. İstanbul'da istediği hayatı ve evliliği bulamaması onun sürekli geçmişi düşünmesine sebep olmuştur. Çocukken yaşadığı mutlu zamanlara, Kütahya'nın kültürüyle yoğrulduğu eski hayatına dönemeyeceği gerçeğiyle yüzleşmek zorundadır. "*Birden silinen mutlulukların bir daha hiç olmayacağını, duvar saatinin rakkasına tutunup geçmişe dönemeyeceğini bininci defa anlıyor*" (Çokum, 1995: 144). Kütahya Seyfi'nin çocukluk belleğini harekete geçiren yer olmuştur. İki şehir arasında bocalamasının sebebi ise yaşadığı yere kendisini ait hissetmemesidir. Kütahya'dan ayrılmanın pişmanlığını yaşadığı kadar evli kalmanın pişmanlığını da yaşar. Babası "*geçmiş geçmiştir oğlum. Olan olmuştur. Geriye dönemezsin. Bundan sonrasına bak*" (Çokum, 1995: 145) derken bir büyük olarak oğluna nasihat eder. Seyfi kendisindeki değişimin farkındadır, onun alışamadığı şey bu değişime sebep olan Kütahya'nın kültüründen kopması olmuştur. Şehir aracılığıyla kültürel malzemelerin üzerine düşünmesi mekânın onun belleğinde bir tortu olarak kalmasını sağlamıştır. Geçmiş kavramı genel anlamda çocukluğun, ilk gençlik aşkının ve travmaların biçimlendiği bir zaman dilimi olarak karşımıza çıkar fakat burada daha çok kültürle iletişim kurmak amacıyla kullanılmıştır.

"Kütahyalı Kız" öyküsünde kültürel belleğin yeniden inşa edildiği konulardan biri de Türk kültüründe ölüme olan bakıştır. Ölüm hissi öykünün genelinde Seyfi'nin annesinin ölümüyle verilmiştir. Ölümün toplumsal gelenekler çerçevesinde nasıl şekillendiği ise belediyeden yapılan ölüm anonsuyla ifade edilmiştir. Her kültürde ölümden sonra yapılan ritüeller farklılık göstermekle birlikte burada Türk kültürüne uygun olan bir gelenekten söz edilmiştir.

Araya belediyeden yapılan anons giriyor. Yine ölüm ilânı... Anadolu'da henüz kaybolmamış bu gelenek... 'Merhum Hüseyin Güloğlu'nun eşi, Nihal Oğuz'un annesi... Naci Oğuz'un kayınvalidesi Selime Güloğlu Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur...Cenazesi bugün Lala Hüseyin Paşa Camii'nde kılınacak öğle namazından sonra Ahi evren Mezarlığı'nda toprağa verilecektir. Mevlâ rahmet eylesin" (Çokum, 1995: 143).

Bu anonsla birlikte Seyfi annesinin ölümünü hatırlar. Acıların bir hoparlörden çıkan sese sığması, ölümün dün ile bugün arasındaki bağla yeniden hatırlanmasına sebep olur. Öyküde kültürel bellek bağlamında ölüm olgusuna çok geniş yer verilmemiştir fakat yaşamdaki her olayda ve deneyimde kültürel olayların etkisinin olduğu göz ardı edilmemelidir.

Sonuç

Toplumların kimlik oluşumlarına katkı sağlayan kültürel kodlar hatırlama ve unutmama edimleriyle birlikte belleğin faaliyet göstermesini sağlar. Bellek kazanılan deneyimleri ve olayları uzun süre muhafaza ederek yazı, söz ya da kültür aracılığıyla gelecek kuşaklara aktarma gücüne sahiptir. Kültürel bellek ise toplumların yaşam tarzlarının, birtakım ritüellerinin ve geleneklerinin üretimini sağlayan bir sürekliliği işaret eder. Sevinç Çokum "Kütahyalı Kız" isimli öyküsünde Kütahya şehrini merkeze alarak bir kültürel kimlikten bahsetmiştir. Öykünün başkarakteri olan Seyfi İstanbul'daki yaşam tarzına uyum sağlayamayan ve doğduğu yere, geçmişine özlemlerle iç geçiren bir edebiyat öğretmenidir. Çokum burada Seyfi üzerinden belleğin kültürel taşıyıcısı olan maniler, şehir olgusu, yemek ve giyim kültürü, Mevlevilik ve çini sanatı gibi birtakım unsurlara başvurmuştur. Burada toplumun içinden çıkan bir yazarın kültür aktarımını ne ölçüde yansıttığı önemli olduğu kadar bunu kurgusal metinler aracılığıyla nasıl yaptığı da önemlidir. Seyfi sevdiği kız Sülün'ü hatırlarken onu kültürün bir parçası olarak düşünür. Sülün'ün işlediği mendiller, söylediği maniler ve yöresel kıyafetleri bellekteki gelenek kavramının bir sonucudur. Aynı kültürün hamuruyla yoğrulmuş insanların geçmişin kalıntılarını korumaya çalışması, Seyfi ve babası Çinici Feyzullah Bey'in Kütahya'yı adım adım dolaşmasından anlaşılır. Yaşayan bellek içerisinde oluşan anlamların bir karşılığı olan kültür, kimliğin inşası açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmada Seyfi karakteri ve Kütahya üzerinden kültürel belleğin hangi özelliklere, ne gibi anlamlara karşılık geldiği tartışılmıştır.

Bellekte yer edinen her türlü sembol ve nosyonlar toplumların hatırlama deneyimlerini kaydederek kültürel bellek kavramını inşa eder. Edebi metinler ise inşa edilen bu kültürel belleğin yeniden hatırlanması için kendisine bir görev yükler. Sözlü gelenek içinde unutulmaya yüz tutmuş her şey roman, öykü, şiir vs. aracılığıyla okuyucunun karşısına çıkar. Sevinç Çokum öykü aracılığıyla geçmişin insanla, sanatla ve kültürle olan yakından bağını Kütahya'yı okuyucuya yakından tanıttak şekilde vermiştir. Mevlevilik kültürüyle Mevlana'nın yaşam tarzından Celalettin Ergun'un varlığına kadar okuyucuyu bilgilendirmeyi ihmal etmemiştir. Kütahya için değerli bir sanat olan çiniciliğin çeşme ve tabak gibi işlemlerde okuyucunun karşısına çıkması ise bu sanat dalının sosyoekonomik önemine işaret etmiştir. Bir şehrin mimarisi ve medeniyet değerleri kadar kültürün ona yüklediği kimlik özellikleri de ön plandadır. Yazar burada Anadolu'da yetişmiş bir gencin şehirle kuramadığı sancılı ilişkiyi arka planda tutmuş gibi görünse de kültürün ve geçmişin kaybolmadığı ve devam ettiği düşüncesini bellek aracılığıyla okuyucuya aktarmayı başarmıştır. Bu çalışmada birey, aile ve toplum için ortak bir belleğin olduğu ve bunun da ancak kültürel kodlarla var olabileceği görülmüştür.

Extended Abstract

Culture is explained as a concept that expresses all kinds of beliefs and traditions of societies from the past to the present. What shows that every society has its own cultural codes is that the events experienced in the mind of the person are recorded through memory. Cultural memory ensures that many values belonging to the society remain alive, while making use of language. The transmission of oral culture from generation to generation through language is through literature and other written texts. In this study, the story of "Kütahyalı Kız" by Sevinç Çokum, an important writer of the 1950s generation, as an example of the reflection of culture on literature, is discussed and the carrier elements of cultural memory are given under various headings. It is remarkable that even in the title of the story at first glance, it refers to a city with cultural potential. Kütahya society, lifestyle, geographical features and socioeconomic structure of the city are quite suitable to be considered in the context of culture. The prominent character in the story is Seyfi, who went to Istanbul to study and continued his teaching profession there. Seyfi comes to Kütahya, the city where he spent his childhood and youth, to spend a few days' public holiday with his family. His loneliness and regret in the story can be understood from the family home he went to as a guest. In order not to be a burden to a home without a mother, going to his father's house by eating outside shows that he has moved away from his sense of identity and belonging. Seyfi's father is the tile maker Feyzullah Bey, who is a tile maker and has a good command of the city's customs. The person who provides us with information about Kütahya in the story is his father. The father-son wandering the streets of Kütahya to spend time is where the cultural transfer begins for the reader. The past is not a period of time that Seyfi could not get over and that he always wanted to return to, so he is not satisfied with his current life. It was good for him to remember his past and traditions. He had the chance to experience that memory is not permanent and unchangeable by throwing new memories into memory. He reconstructed the past by remembering the tomb he went to for prayer as a child and the embroidery girl Pheasant sitting next to the tomb. These memories made him forget his unhappy life in Istanbul and his marriage experience. Life has become a lived experience by going back to the Seyfi. Sülün's mother hospitably welcomes Seyfi, who visits her family, wondering where and how she is. While Seyfi is looking for traces of Pheasant at home, he feels that the manias on the edge of his work are calling out to him. Mani, which is a product of oral culture with a message content, is created in a cultural environment and provides intergenerational cultural transfer. Seyfi provides the cultural transfer of Kütahya by confronting what the cultural texture reminds him. Another strong element mentioned in the story is the Mevlevi culture. Mevlevi, which gives cultural shape to the Anatolian people, is a sufi movement that leaves good feelings on people. The spread of Mevlevi thought in Kütahya is the Mevlevi sheikh Celalettin Ergun and his dervishes, who, like Mevlana, was one of the leading personalities in that period. Giving the names of important people for the Mevlevi order or another movement as names to places such as neighborhoods, streets and parks indicates the importance of place names for social memory. When Seyfi sees some patterns in his father's tile shop, his father says that these designs were made by the girls of Çelebi District. This name given to the neighborhood in order to keep Evliya Çelebi alive provides the transfer of memory by being written down. Memory storage of history is also a method of saving. Another aspect of Kütahya that is recorded in memory is the art of tiles, which started in the past and continued

with hand habits. Seyfi remembers the cultural value of tile art through the absence of his mother. His mother took away the china plates from the house with him. Although cultural elements testify to the lifestyle of a society in general, it also includes individual remembrance dynamics from time to time, because it is individuals who make culture a lifestyle. The memory, which is based on space and time, waited for Seyfi to go to Kütahya in order to take action, and at the same time for his cultural identity to come into play. Reproduction of the past is inevitable when the necessary conditions for the journey to memory are met. Even if there is a change between the past and the present in the story, the fact that the past is an irreversible phase of life is a situation that Seyfi worries about throughout the story. Sevinç Çokum deals with the universe in which she grew up through cultural memory and how that universe shows continuity in her story "Kütahyalı Kız". Literary texts fed from individual, social and cultural memory inform the reader of the existence of another past, more precisely a past created by the society itself. Seyfi reconstructs his memory by remembering the sacred places of Kütahya, the city culture and the people who have left their mark on his life in order to revive the past in the present time period. In this study, it has been emphasized that memory has its own themes in general, and that these mostly develop through the traditions and lifestyles of societies. The clues about the culture were examined under various titles, so that both the city culture of Kütahya and how the culture creates a context in memory through language and symbols are mentioned. Sevinç Çokum has shown how a tradition owned by societies has been carried over to the present day through the story character she created. These traditional norms have enabled the future to take shape by remembering the past on behalf of the individual and society. As a result, there has always been a need for the existence of some cultural representations, since the past cannot come into being by itself. With the story "Kütahyalı Kız", these representations emerged through memory and how cultural memory was processed on literary texts was discussed.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti hâlinde Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.

Ethical Approval: The author declare that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the case of a contrary situation, Artvin Coruh University International Journal of Social Sciences has no responsibility, and all responsibility belongs to the study's author.

Kaynakça

- Assmann, J. (2022). *Kültürel bellek eski yüksek kültürlerde yazı, hatırlama ve politik kimlik*. (A. Tekin, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Baysan, M. (2021). Kütahya mutfak kültüründe geleneksel kış hazırlıkları. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 4(6) 268-280.
- Bulut, Y. (2019). Siyaset, kültür ve siyasal kültür. M. Özben (Ed.), *Kültür ve toplum* (109-145) içinde. Bilge Kültür Sanat.
- Connerton, P. (2019). *Toplumlar nasıl anımsar?* (A. Şenel, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Çağlar, M.N. (2018). Gündelik hayatta direniş ve toplumsal bellek. N.G. Pazarıcı (Der.), *Kültürel belleğe yolculuk* (15-96) içinde. Epos Yayınları.
- Çetin, N.İ. (2018). Bir kültürel bellek mekânı olarak ninnilerde militarist kültürün aktarımı. N.G. Pazarıcı (Der.), *Kültürel belleğe yolculuk* (120-141) içinde. Epos Yayınları.
- Çokum, S. (1995). *Rozalya Ana*. Ötüken Yayınları.

Atf / Citation: Tatlı, M. (2023). Sevinç Çokum'un "kütahyalı kız" öyküsünde kültürel bellek. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 256-269. DOI: 10.22466/acusbd.1301492

- Draaisma, D. (2021). *Unutmanın kitabı rüyalarımızı neden hemen unutturuz, anılarımız neden sürekli değişir?* (D. Muradoğlu Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Ergüzel, M. (2006). Mâni ve bilmecelerimizde geçen meyve adlarının Türkçe'deki kullanımları üzerine bazı tespitler. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 1(1), 159-191.
- Hayırsever, B. (2020). Bir imge olarak horoz sembolünün çağdaş seramik sanatında kullanılması. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 1920-1939.
- Hendrich, B. (2020). Mario Levi ve Mıgırdiç Margosyan'da yemek hatırlama ve hatırlama yemekleri. L. Neyzi (Ed.), *Nasıl hatırlıyoruz? Türkiye'de bellek çalışmaları* (91-119) içinde. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İlhan, M.E. (2018). *Kültürel bellek sözlü kültürden yazılı kültüre hatırlama*. Doğu Batı Yayınları.
- Karaarslan, F. (2021). *Toplumsal hafıza hatırlamanın ve unutmanın sosyolojisi*. Ketebe Yayınları.
- Kemikli, B. (2003). Kütahya Mevleviliği: Mevlevi kültürünün merkezlerinden biri olarak Kütahya. *İstem Dergisi*, 1(1) 101.115.
- Kılıç, R. Bahçe, E. (2022). Kütahya çiniciliğinin ekonomik ve sosyokültürel bakımdan değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 71, 107-127.
- Namlı Çekin, E. (2018). Sözlü kültürün bellekteki yansıması: atasözlerinde toplumsal cinsiyet. N.G. Pazarcı (Der.). *Kültürel Belleğe Yolculuk* (142-166) içinde. Epos Yayınları.
- Nora, P. (2006). *Hafıza mekânları*. (M. E. Özcan Çev.). Doğu Batı Yayınları.
- Ok Şehitoğlu, B. (2022). *Göç-hafıza-mekân fenomenolojik bir araştırma*. Sakarya Üniversitesi Yayınları.
- Tatlı, M. (2023). Ferit Edgü'nün "Perisiz Ev" adlı öyküsünde bellek ve mekân ilişkisi. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(1), 296-312.
- Traverso, E. (2020). *Geçmiş kullanma kılavuzu tarih, bellek, politika*. (I. Ergüden Çev.). İletişim Yayınları.
- Yılmaz, E. (2021). Sema Kaygusuz'un öykülerinde kültürel bellek. *Edebî Eleştiri Dergisi*, 5(2), 494-510.